

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

Ábrányi Henrietta

**A fordítási környezetek hatása a fordított szöveg
minőségére**

Nyelvtudományi Doktori Iskola:

Vezetője: Dr. Tolcsvai Nagy Gábor, akadémikus, egyetemi tanár

Fordítástudományi Doktori Program:

Vezetője: Dr. Klaudy Kinga DSc, professor emeritus

A bizottság tagjai és tudományos fokozatuk:

Elnök: Dr. Klaudy Kinga DSc, professor emeritus

Bírálok: Dr. Kis Ádám PhD, c. egyetemi docens
Dr. Prószéky Gábor DSc, egyetemi tanár

Tag: Dr. Seidl-Pécs Olívia PhD, egyetemi docens

Titkár: Dr. Horváth Péter Iván PhD, egyetemi adjunktus

Póttagok: Dr. Balaskó Mária PhD, főiskolai docens
Dr. Varga Ágnes PhD

Témavezető: Dr. Kis Balázs PhD

Budapest, 2016. október 16.

1. A kutatás célja és jelentősége

A globalizáció és a technológiai fejlődés jelentősen megváltoztatta a fordítókkal szemben támasztott követelményeket: egyre nagyobb mennyiségű szöveget kell egyre rövidebb határidő alatt lefordítani, és mindeközben a minőséget is szem előtt kell tartani: az ügyfelek pontos és konzisztens fordításokat várnak el, általában már tegnapra (Clark 1994). Ennek eredményeként elkerülhetetlenné vált a számítógépes fordítástámogató lehetőségek bekapcsolása is a fordítás folyamatába, hogy a folyamatosan növekvő igényekkel fel lehessen venni a versenyt.

Bár az 1980-as években még nagy reményeket fűztek a gépi fordításhoz, az Automatic Language Processing Advisory Committee (ALPAC 1966) hírhedt jelentésének következtében a hangsúly egyre inkább az emberi fordítók gépi támogatása felé mozdult el. Azóta a számítógépes fordítástámogatás folyamatosan növekvő népszerűségnek örvend, és kijelenthetjük, hogy a számítógépes megoldások használata gyakorlatilag kötelezővé vált a fordítási piacon.

A számítógépes fordítástámogatás terjedésével a fordítástudomány kutatói is egyre nagyobb érdeklődést kezdtek mutatni a téma iránt. Több kutató foglalkozott már a fordítási eszközök fordítás folyamatára gyakorolt hatásával a produktivitás és hatékonyság növekedésével kapcsolatban (pl. Clark 1994). Mások a költségek szempontjából vizsgálták a kérdést, további kutatók pedig a megrendelők, a fordítóirodák és mások viszonyulását vizsgálták a fordítási környezetekhez (vö. Imperial College London Translation Memory Survey 2006; Lagoudaki 2006). Emellett a fordított szövegek minőségére gyakorolt hatás is közkezdvelt téma, amelyben jelentősen megoszlik a kutatók véleménye. Ezzel kapcsolatban elsősorban a stilisztikai és a terminológiai konzisztenciát említik a kutatók, ám számos hátrányra is felhívják a figyelmünket, például a szegmentálás okozta kontextusproblémákra (pl. Biau-Gil és Pym 2006, Craciunescu et al. 2004, Bowker 2005), valamint a minél nagyobb fokú újrahasznosíthatóság érdekében történő egyszerűsítésre (pl. Craciunescu et al. 2004).

Mindezek azonban gyakran csak saját tapasztalatból származó megállapítások vagy kérdőíves felmérések eredményei. Empirikus kutatás még alig született a témában, amellyel alátámasztható vagy cáfolható lenne bármelyik megállapítás.

Kutatásommal egyrészt ennek a hiánynak a pótlásához kívántam hozzájárulni, és arra kerestem a választ empirikus kutatással, kimutatható-e bármilyen minőségi különbség a fordítási környezetekkel és anélkül készült fordításokban. Megvizsgáltam továbbá, hogy azonosíthatók-e jellemző hibák és tendenciák, valamint azt is, hogy a fordítómemória és annak

minősége milyen hatással van a fordított szöveg minőségére többek között az időtényező függvényében.

A dolgozat újszerűsége abban rejlik, hogy objektív minőségértékelési módszerrel vizsgálja meg a fordítási környezettel és anélkül készült szövegek fordítási minőségét úgy, hogy egyértelműen elválasztott variációkat különböztet meg, amelyekben a fordítómemória minősége is fontos szerepet kap. Legfőbb motivációm az volt, hogy kutatásommal további érdeklődést indítsak el a téma iránt, hogy idővel különböző aspektusokból és akár nagyobb mintákon is megvizsgálhatóvá váljon a fordítások minősége ebből a speciális és nagyon is modern szempontból. Emellett a kirajzolódó tendenciákkal és csapdákkal a fordítási szakma és a fordításoktatás figyelmét is fel lehet hívni azon területekre, amelyek különösen nagy figyelmet érdemelnek. Külön megjegyezném, hogy kutatásom célja nem az volt, hogy bebizonyítsam, mennyire jó vagy épp rossz egy fordítási környezet, ahogy az sem volt célom, hogy kiválasszam a legjobb módszert.

Dolgozatom másik fő célja az volt, hogy a magyar szakirodalomban először nyújtsak részletes áttekintést a számítógépes fordítástámogatásról annak történetével, meghatározási lehetőségeivel, valamint a fordítási környezetek komponenseivel és azok működésével együtt.

2. A kutatás elméleti háttere és a dolgozat felépítése

A dolgozat 1. fejezetében először részletesen bemutattam a számítógépes fordítástámogatás terminust és történetét, majd ezen belül a fordítási környezetek legfontosabb terminusait definiáltam, és ismertettem működésüket. Ezzel egyedülálló módon részletes áttekintést nyújtottam a területről magyar nyelven.

Végül fordításkutatók eredményeit ismertettem a produktivitásra és a minőségre gyakorolt hatás tekintetében, amely a dolgozat második céljához, az empirikus kutatáshoz kapcsolódik közvetlenül. Támaszkodtam többek között O'Brien (1998), Esselink (2000), Austermühl (2001), Biau-Gil és Pym (2006), valamint Bowker (2002, 2005, 2006) munkáira – csak hogy néhány ismertebb nevet említsek. Emellett újabb eredményeket is figyelembe vettem (pl. Yamada 2011, Hazbavi 2011 és Ulitkin 2011).

A szakirodalmi áttekintést a minőség témakörének egy specifikus területével, a fordítási minőségértékeléssel folytattam, ugyanis célom az volt, hogy az empirikus kutatásban részt vevő fordítók munkáját a lehető legobjektívabb alapokra tudjam helyezni, és az értékeléshez számszerű adatokat is hozzá tudjak fűzni, így a fordítások minőségét mérni tudjam. A 2. fejezetben kifejezetten a fordítás szakmai oldalára helyeztem a hangsúlyt, így nem nyújtottam

áttekintést a minőség definícióiról, nem mélyedtem el a fordítástudomány eddigi kapcsolódó eredményeiben, mindössze áttekintettem néhány elméleti minőségértékelési modellt (Reiss 2000, Nord 2005, House 1997, Williams 2001 és 2004) azzal a céllal, hogy áttekintést kapjunk a fordításelméleti minőségértékelési modellek főbb jellemzőiről, amely a szakmai oldal igényeivel való összevetés alapjául szolgált. Ezt követően a szakmai igényeket felvázolva rámutattam az elmélet és a gyakorlat közötti „szakadék” problematikájára. A fordítás és a fordítási minőség szakmai szempontú megközelítésének bemutatása után meghatároztam a szakma legfőbb minőséggel kapcsolatos terminusait, és egy lehetséges kategorizálást javasoltam egy új terminus bevezetésével együtt. Végül a nyelvi minőségbiztosítás területére áttérve ismertettem néhány hibatipológiát, amelyek a kutatásom kialakítása során játszottak szerepet.

Az empirikus kutatást a 3. fejezettől kezdve mutattam be. Az empirikus kutatás közvetlen elméleti háttéréül négy szakirodalmi tétel szolgált. Bowker (2005) próbakutatása adta saját kutatásaim alapját, az annak egy módosított, megismételt változatának tekinthető. Jiménez-Crespo (2009) próbakutatása bár speciális és eltérő módszertannal történt, számos érdekes területre felhívta a figyelmet, emellett a kutatók által sokszor előnynek tekintett aspektusokat hátrányként tárta fel vizsgálatában. Torres-Hostench és munkatársai (2010), valamint Mesa-Lao (2011) munkája elsősorban a kutatásaimhoz használt módszertan kidolgozásában segítettek, például a résztvevők, a forrásszövegek, valamint a függő és független változók kiválasztásában.

A tényleges kutatás előtt három próbakutatást is végeztem a kialakított módszertan és a hipotézisek előzetes tesztelése érdekében. Ennek eredményeiről és tanulságairól a 4. fejezetben számoltam be. Ezután az 5. fejezetben részletesen bemutatam az empirikus kutatást és eredményeit, a 6. fejezetben pedig ellenőriztem a felállított hipotéziseket. Végül a 7. fejezetben levontam a szükséges tanulságokat az empirikus kutatásból, és megfogalmaztam néhány lehetséges kutatandó területet.

3. Kutatási kérdések és hipotézisek

A kutatáshoz öt kutatási kérdést tettem fel, amelyekhez öt kutatási hipotézis tartozott.

1. kutatási kérdés: Kimutatható minőségbeli különbség a különböző módszerrel készült fordítások között a kiválasztott nyelvi minőségbiztosítási modell hibakategóriái alapján?

Első kutatási kérdésem arra vonatkozott, hogy a nyelvi minőségbiztosítási modell alapján lektorált fordítások között kimutatható-e bármilyen minőségbeli különbség attól függően, hogy fordítási környezetben vagy Word dokumentumban készültek. Itt elsősorban arra kerestem a választ, hogy esetleg több, kevesebb vagy közel ugyanannyi hibát tartalmaz-e egy fordítási környezettel készült fordítás, mint egy Word-fájlban fordított szöveg, és van-e különbség a hibák súlyosságát tekintve. Előzetesen azt feltételeztem, hogy kimutatható minőségi eltérés a kétféle módszerrel készült fordítások között, ugyanakkor jelentősebb eltérést vártam a négyvariációs összevetésben, ahol a fordítómemória milyensége is szerepet játszott (üres, lektorált vagy lektorálatlan).

1. hipotézis: A fordítási környezettel készült fordítások minősége eltér a nem fordítási környezettel készült fordításokétól.

2. kutatási kérdés: Kimutathatók tipikus hibatípusok a különböző módszerekkel készült fordítások között?

Második kutatási kérdésem arra kereste a választ, vannak-e olyan hibatípusok, amelyek jelentősen többször fordulnak egyik vagy másik fordítási módozatban, azaz egyik vagy másik módszer „sajátjának” tekinthetők-e. Előzetesen arra számítottam, hogy kétvariációs és négyvariációs összevetésben is találhatunk olyan hibatípust, amely tipikusnak mondható valamelyik variációban, így például inkonzisztenciát vagy kihagyásokat elsősorban a Word-fordításokban vártam, míg nyelvtani jellegű hibákat (forrásnyelvhez ragaszkodó mondat szerkesztés) a fordítási környezethez kapcsoltam.

2. hipotézis: A különböző módszerekkel készült fordításokban kimutathatók jellegzetes hibatípusok.

3. kutatási kérdés: Kimutathatók jellegzetes tendenciák a különböző módszerekkel készült fordítások között?

A harmadik kutatási kérdés arra vonatkozott, hogy kimutathatók-e bizonyos tendenciák a fordítási környezettel és a nem fordítási környezettel készült fordítások között. Itt például azt figyeltem meg, látható-e valamiféle eltérés attól függően, hogy a fordító Word helyett fordítási környezetben, üres fordítómemória helyett pedig megtöltött fordítómemóriával dolgozik. Elsősorban arra számítottam, hogy egyfajta „átmenet” alakul ki a különböző módszerek között attól függően, mennyi segítséget tudnak nyújtani a fordítónak.

3. hipotézis: A különböző módszerekkel készült fordításokban kimutathatók jellemző tendenciák.

4. kutatási kérdés: Hogyan befolyásolja a minőséget a fordítómémória megléte/hiánya? Hogyan befolyásolja a minőséget a fordítómémória minősége?

Az első három kérdésben két- és négyvariációs összevetésben is megvizsgáltam, kimutatható-e eltérés. A negyedik kutatási kérdésem pedig szűkebben, kifejezetten a fordítómémóriára vonatkoztatva vizsgálta egyrészt, hogyan hat a minőségre, ha a fordító rendelkezik megtöltött fordítómémóriával (nem nulláról fordít), másrészt, hogyan hat a minőségre, ha a fordítómémória lektorált, és hogyan, ha lektorálatlan. Ezzel tulajdonképpen például Bowker (2005) azon felvetését kívántam vizsgálni, hogy a fordítók (például időszükében) hajlamosak túlzottan hagyatkozni a fordítómémória-találatokra, és én is ebből a feltételezésből indultam ki.

4. hipotézis: A fordítók hajlamosak túlzottan megbízni a fordítómémória-találatokban.

5. kutatási kérdés: Hogyan befolyásolja a minőséget a fordításra rendelkezésre álló korlátozott időkeret?

Ötödik és egyben utolsó kutatási kérdésem arra kereste a választ, hogyan hat a szűk időkeret a fordítók munkájának minőségére. Itt azt vizsgáltam, hogy fordítómémóriás segítséggel és anélkül (nulláról készített fordítás esetén) eltérő befejezettségű fordítások születnek-e. Előzetesen arra számítottam, hogy teljesen a nulláról fordítva kisebb mértékben tudják a fordítók időben befejezni a munkát, míg megtöltött fordítómémóriával nem lesz olyan fordító, aki ne érne a szöveg végére.

5. hipotézis: Fordítómémória nyújtotta segítség nélkül (nulláról készített fordítás esetén) a fordítók nem tudják befejezni a szöveget.

4. A kutatás módszere

A fentiekben feltett kérdések megválaszolását célzó kutatásom független változóját a fordítási környezet megléte/hiánya adta, így elsődlegesen két fő csoportot különböztettem meg: (1) fordítás fordítási környezettel; (2) fordítás fordítási környezet nélkül. Az első csoportot további három csoportra bontottam a fordítómémória típusa (lektorált, lektorálatlan és üres) alapján, így összesen négy variáció alakult ki, amelybe a résztvevőket véletlenszerűen osztottam be: (1) fordítás fordítási környezetben lektorált fordítómémóriával; (2) fordítás fordítási környezetben

lektorálatlan fordítómemóriával; (3) fordítás fordítási környezetben üres fordítómemóriával; (4) fordítás Word-fájlban.

A kutatás függő változóit a kiválasztott nyelvi minőségbiztosítási (LQA-) modell hibakategóriák és hibasúlyosságai adták. A lektoráláshoz a memoQ fordítási környezet saját modelljét választottam, amely alkategóriákkal együtt összesen 11 hibatípust, valamint kis hibát és nagy hibát különböztet meg. Az 1. táblázatban látható az összes kategória a hibapontszámokkal.

1. táblázat: A memoQ-modell kategóriái hibapontokkal (forrás: memoQ 2015)

Kategória	Alkategória	Kis hiba	Nagy hiba
Pontatlanság	Félrefordítás	1	3
Pontatlanság	Hozzáadás/kihagyás	1	3
Konzisztencia		1	3
Szabványok		1	3
Nyelv	Kétértelmű	1	3
Nyelv	Nyelvtan	1	3
Nyelv	Központozás	1	3
Nyelv	Helyesírás	1	3
Stílus	Céges elvárások	1	3
Stílus	Regiszter/hangnem	1	3
Terminológia		1	3

A kutatásban összesen 16 fordító és két lektor vett részt. A fordítandó szöveg egy általános témát taglaló angol nyelvű használati útmutató részlete volt, azaz a kutatás szakszöveget vizsgált. A fordítandó szöveg mellé a fordítók segédletet is kaptak „korábbi fordítás” formájában, a fordítási környezetben megtöltött fordítómemóriával dolgozó fordítók esetében a korábbi fordítás a fordítómemóriában, a másik két csoport esetében pedig Word-fájlban volt. Az elkészült fordításokat Excel-fájlban, szegmentált változatban kapták meg a lektorok, akik megjelölték a hibákat piros színnel, majd kategorizálták és súlyossági pontszámmal látták el őket.

A lektorálás alapján felfedett hibákat összesítettem, majd kiszámítottam mindegyik fordításhoz egy hibapontszámot is a kategóriák és a hibasúlyosságok figyelembe vételével. Ez alapján mindegyik fordításhoz kiszámítottam egy úgynevezett fordításminőség-indexet (*translation quality index*, TQI), amellyel számszerű értéket rendeltem az egyes fordításokhoz. A számításhoz a következő képletet használtam:

$$\text{Minőség} = (1 - \text{hibapontszám} \div \text{forrásnyelvi szöveg teljes szószáma}) * 100$$

Mivel a kis minta és az alacsony hibaszám miatt a statisztikai elemzés nem hozott használható eredményeket, átlagolást alkalmaztam az értékek összevetéséhez. Az elemzést az egyes

hipotézisek mentén kétvariációs és négyvariációs összevetésben is elvégeztem, és az eredményeket hibakategóriákra bontva is megvizsgáltam.

Az ötödik hipotézis ellenőrzéséhez kiszámítottam a fordítások befejezettségét a teljes és a kimaradt forrásnyelvi szószám alapján, és figyelembe vettem a fordítók megjegyzéseit is, amelyeket a fordítást követő rövid kérdőívben fogalmaztak meg.

5. A kutatás eredményei

A kutatás eredményeit az előzetes feltevéseim mentén mutatom be, és újra felsorolom a felállított hipotéziseket.

1. hipotézis: *A fordítási környezettel készült fordítások minősége eltér a nem fordítási környezettel készült fordításokétól.*

A kutatáshoz felhasznált fordítások lektorálása alapján bebizonyosodott, hogy bár statisztikailag nem szignifikáns mértékben, de kimutatható különbség a kétféle módszer között, méghozzá a fordítási környezetek javára.

Az eredményeket négy fordítási variációra lebontva is megvizsgáltam, és ez alapján megpróbáltam felállítani egy „minőségi sorrendet” mindkét lektornál. Ezt a 2. táblázat illusztrálja.

2. táblázat: „Minőségi sorrend” a négy fordítási variációkban

Variáció	1. lektor	2. lektor
memoQ+lektorált TM	2	1
memoQ+lektorálatlan TM	3	3
memoQ+üres TM	1	2
Word	4	4

A két lektor javításai alapján tehát a 3. helyen végzett a lektorálatlan fordítómemória, a 4. helyre pedig a Word változat került. Az első két helyért vetekszik a lektorált és az üres fordítómemória. Ebből arra következtethetünk, hogy a fordítási környezet valóban jótékonyan hathat a fordítás minőségére, azonban fontos szerepet játszik a találatok milyensége is. A hibás találatoknál még egy üres fordítómemória is kevésbé hátráltatja a fordítót a munkájában. Bár a kiugró értékek kezeléséről igyekeztem gondoskodni, sajnos egy fordításról csak a későbbiekben derült ki, hogy minőségben elmarad a többiekétől, így előfordulhat, hogy valójában mindkét lektornál a lektorált fordítómemória az első, és csak ezután következik az üres fordítómemória – ezzel azonban részletesen a dolgozatomban már nem foglalkoztam.

A kutatás alapján mindenesetre az első hipotézis igazolható volt.

2. hipotézis: *A különböző módszerekkel készült fordításokban kimutathatók tipikus hibatípusok.*

A második kérdés megválaszolásához külön-külön megvizsgáltam az egyes hibakategóriákat két- és négyvariációs összevetésben is. A vizsgált hibakategóriák közül relevancia híján már az elemzés elején kizárhatóvá vált a kétértelműség kategóriája, ugyanis ebbe a kategóriába egyik lektor sem sorolt hibát. Emellett az elemzés nem bizonyult relevánsnak a helyesírás, a regiszter és a szabványok kategóriában.

A fennmaradó hét kategóriából hat esetében nem volt eltérés, vagy csak csekély különbség volt látható az értékekben, így a terminológia, a kihagyás/hozzáadás, a félrefordítás, a nyelvtan, a céges elvárások és a központosítás kategória egyike sem jelenik meg jellemző hibakategóriaként sem a kétvariációs, sem a négyvariációs összevetésben. Ez azt jelenti, hogy ezek a hibák függetlenek az alkalmazott eszköztől.

Egyedül a konzisztencia kategóriájában láthattunk nagyobb eltérést, itt a lektorálatlan fordítómemóriával készült fordításokban a pontos találatok esetén fordult elő a legtöbb konzisztenciahiba, a részleges találatokat azonban a fordítók alaposan átnézték.

Így a második hipotézis nem volt igazolható.

3. hipotézis: *A különböző módszerekkel készült fordításokban kimutathatók jellemző tendenciák.*

A tizenegy alkalmazott hibakategóriából a fentiekhez hasonlóan tíz volt releváns (a kétértelműség kategória nem tartalmazott hibát), ebből négy, a helyesírás, a regiszter, a szabványok és a nyelvtan kategóriája nem adott választ a kérdésre a kevés vagy nagy szóródást mutató értékek miatt. A fennmaradó hat kategória mindegyikében azonban ugyanaz a tendencia rajzolódott ki: minél kevesebbet tud nyújtani a fordítási eszköz a fordítómemória tekintetében, annál nagyobb az adott kategóriában a hibák előfordulása.

Ez azt jelenti, hogy a legnagyobb „előnyt” a lektorált fordítómemória adja, ahol hibák híján csak a találatok átolvasására van szükség, átdolgozásukra többnyire nem. Így a fordítónak több ideje marad például terminusok után kutatni, vagy épp átolvasni a szöveget, hogy kiszűrje a fennmaradó hibákat. Egy lektorálatlan, azaz hibás találatokat tartalmazó fordítómemória azonban ezzel ellentétben éppen hátráltatni látszik a fordítókat, hiszen több idő megy el a találatok átolvasásával és a hibák javításával, így kevesebb idő marad az átolvasásra, kutatásra. Emellett a nagy sietségben a fordítók nem feltétlenül használják ki a fordítási környezet további hasznos funkcióit, így például a konkordanciát.

Mivel a vizsgált kategóriákból hat esetben tudtam ugyanazt a tendenciát kimutatni, a harmadik hipotézis részben igazolható.

4. hipotézis: *A fordítók hajlamosak túlzottan megbízni a fordítómemória-találatokban.*

A negyedik kérdésre a hibakategóriák részletes elemzése során találtam meg a választ: a konzisztencia vizsgálatában kiderült, hogy a lektorálatlan fordítómemóriával dolgozó csoport nagyban hagyatkozott a fordítómemória találataira, amelyet az bizonyított a legjobban, hogy a két inkonzisztens bevezető mondatot módosítás nélkül átvették, és az inkonzisztenciát meghagyták. Ki kell azonban emelni, hogy a többi hibás szegmens esetében a hibák nem kerültek át az új fordításba, tehát nem hagyatkoznak mindig vakon a találatokra. A vizsgálat azt mutatta, hogy a pontos találatoknál hajlamosak elkerülni az átolvasást, a részleges találatoknál azonban szemfülesek. Ez az eredmény egyrészt alátámasztja Bowker (2005) eredményeit, másrészt nem támasztja alá a próbakutatás eredményeit, ugyanis utóbbiak esetében a fordítók minden hibát átvittek az új fordításba a nagy sietségben.

A fentiek alapján a negyedik hipotézis részben igazolható.

5. hipotézis: *Fordítómemória nyújtotta segítség nélkül (nulláról készített fordítás esetén) a fordítók nem tudják befejezni a szöveget.*

A produktivitásra gyakorolt hatás elemzése alapján a Wordben és az üres fordítómemóriával dolgozók között is akadt egy-egy fordító, aki be tudta fejezni a fordítást, emellett a lektorálatlan fordítómemóriával dolgozó csoportban is volt olyan, akinek nem volt elég a megadott idő.

Így tehát az ötödik hipotézis nem igazolható.

Összefoglalva a fordítási környezettel és a Worddel készült fordítások között minőségi különbség van előbbi javára (1. hipotézis). Nem mutathatók ki azonban jellemző hibakategóriák, a hibák többnyire vegyesen fordulnak el a különböző módszerekkel készült fordításokban (2. hipotézis). Kimutatható azonban jellemző tendencia hat hibakategória esetében (3. hipotézis): minél kevesebbet nyújt a fordítási környezet és ezen belül a fordítómemória, annál több hiba fordul elő az egyes kategóriákban. Továbbá a fordítók a pontos találatokban hajlamosak túlzottan megbízni, de a részleges találatokat általában alaposan átnézik (4. hipotézis). Végül a fordítómemória nyújtotta segítség nem feltétlenül jelenti azt, hogy a fordító nem tudja befejezni a fordítást szűk időkeret mellett, és fordítása minősége sem feltétlenül lesz rosszabb a sietség miatt (5. hipotézis).

6. Az eredmények elméleti és gyakorlati használhatósága

Bár kutatásom kis minta alapján készült, így nem lehet belőle messzemenő következtetéseket levonni, úgy vélem, a fordítási szakmában fordítási környezettel dolgozók, a fordításoktatók és a fordítási környezeteket tanulók számára is olyan fontos pontokra sikerült rámutatni, amelyekre nagyobb fokú figyelmet érdemes szentelni.

Egyrészt a fordítási környezet önmagában bizonyos körülmények között gyorsíthatja a fordítást, de ez nagyban függ attól, van-e találatokat tartalmazó fordítómemória, illetve milyen minőségűek a tárolt találatok, valamint fontos a szöveg típusa is. Egy hibákat tartalmazó fordítómemória például éppen ellenkezőleg hathat, azaz lassíthatja a fordítás folyamatát.

Másrészt a fordítási környezet és a megtöltött fordítómemória nem garancia a nagyobb fokú konzisztenciára sem stilisztikai, sem terminológiai szinten. Míg a lektorálatlan fordítómemóriával dolgozók a részleges találatok hibáinak javításával foglalkoztak, eltekintettek a pontos találatok átolvasásától, így konzisztenciahibát vétettek, és nem használták ki a konkordancia funkciót sem a terminusok kikeresése és ellenőrzése érdekében. Emellett visszatérő terminusoknál is gyakorta fordult elő ez a hiba.

Úgy tűnik, a gyártók ezt a szegmens alatti illesztés automatikus megoldásával már igyekeznek kiküszöbölni, ám mivel ez a funkció külön bekapcsolás után működik, érdemes lenne jobban hangsúlyozni vagy azonnal bekapcsolva biztosítani. Így, ha a fordító nem is használja a konkordanciát, a prediktív szövegbevitel megjelenésekor rögtön láthatja, hogy bizonyos kifejezés hogyan fordult elő addig. Fontos továbbá, hogy az oktatók is felhívják a figyelmet a többi hasznos funkcióra, és érdemes a funkciók külön-külön elsajátítását követően az összefüggéseikkel is foglalkozni, hiszen minden egyes funkció a maga módján járul hozzá jótékonyan a fordítási folyamathoz.

Fontos továbbá újra és újra hangsúlyozni, hogy mindig át kell olvasni alaposan az összes találatot, ugyanis a 100% nem jelenti azt, hogy nincs benne hiba, csak azt, hogy a forrásnyelvi szegmens pontosan ugyanaz, mint a tárolt változat.

Végül a fordítástudomány szempontjából dolgozatomban értékeltem egyrészt abban áll, hogy elsőként nyújt részletes áttekintést a számítógépes fordítástámogatás területéről magyar nyelven. Másrészt kutatásommal véleményem szerint sikerült egy újabb lépést tenni a terület kevés empirikus kutatásának gyarapításához, és remélhetőleg sikerült is felkelteni az érdeklődést a terület iránt, hiszen rengeteg nyitott kérdés vár még megválaszolásra.

7. A tézisekhez felhasznált irodalom jegyzéke

- Austermühl, F. 2001. *Electronic Tools for Translators*. St. Jerome Publishing: Manchester.
- Automatic Language Processing Advisory Committee (ALPAC). 1966. *Language and Machines: Computers in Translation and Linguistics. A Report by the Automatic Language Processing Advisory Committee, Division of Behavioral Sciences, National Academy of Sciences, National Research Council*. Washington, D.C.: National Academy of Sciences, National Research Council. Letölthető: <http://www.mt-archive.info/ALPAC-1966.pdf> (utoljára letöltve: 2016. október 15.)
- Biau-Gil, J. R., Pym, A. 2006. Technology and translation (a pedagogical overview). In: Pym, A., Perestrenko, A., Starink, B. (eds.) *Translation and its Teaching*. Tarragona: Intercultural Studies Group, Universitat Rovira i Virgili, 5–19.
- Bowker, L. 2002. *Computer-Aided Translation Technology. A Practical Introduction*. University of Ottawa Press.
- Bowker, L. 2005. Productivity vs Quality? A pilot study on the impact of translation memory systems [online]. *Localisation Focus – The International Journal of Localisation* Vol. 4. No. 1. 13–20.
Letölthető: https://www.localisation.ie/sites/default/files/publications/Vol4_1Bowker.pdf (utoljára letöltve: 2016. október 15.)
- Bowker, L. 2006. Translation memory and “text”. In: Bowker, L. (ed.) *Lexicography, terminology and translation*. Ottawa: University of Ottawa Press. 175–187.
- Clark, R. 1994. Computer-assisted Translation: the State of the Art. In: Dollerup, C., Lindegaard, A. (eds.) *Teaching Translation and Interpreting 2: Insights, Aims and Visions. Papers from the Second Language International Conference, Elsinore, 4–6 June 1993*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 301–308.
- Craciunescu, O., Gerding-Salas, C., Stringer-O’Keeffe, S. 2004. Machine Translation and Computer-Assisted Translation: a New Way of Translating? *Translation Journal [online]*. Letölthető: <http://translationjournal.net/journal/29computers.htm> (utoljára letöltve: 2015. október 15.)
- Esselink, B. 2000. *A Practical Guide to Localization*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Hazbavi, A. A. 2011. Investigating the Effect of Translation Memory on English into Persian Translation [online]. *World Applied Sciences Journal* Vol. 15. No. 5. 683–689. Letölthető: [http://www.idosi.org/wasj/wasj15\(5\)11/12.pdf](http://www.idosi.org/wasj/wasj15(5)11/12.pdf) (utoljára letöltve: 2016. október 15.)
- House, J. 1997. *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Imperial College London Translation Memory Survey 2006 [online]. Letölthető: <https://www.scribd.com/document/86127964/Imperial-Survey> (utoljára letöltve: 2016. október 15.)
- Jiménez-Crespo, M. A. 2009. The effect of Translation Memory tools in translated Web texts: Evidence from a comparative product-based study. *Linguistica Antverpiensia – New Series – Themes in Translation Studies* No. 8. 213–232.

- Lagoudaki, E. 2006. *Translation Memories Survey 2006: Users' perceptions around TM use. Translating and the Computer [online]*. Letölthető: <http://mt-archive.info/Aslib-2006-Lagoudaki.pdf> (utoljára letöltve: 2016. október 15.)
- Mesa-Lao, B. 2011. Explicitation in translation-memory-mediated environments. Methodological conclusions from a pilot study [online]. *Translation & Interpreting* Vol. 3. No. 1. 44-57. Letölthető: <http://trans-int.org/index.php/transint/article/viewFile/137/84> (utoljára letöltve: 2016. október 15.)
- Nord, Ch. 2005. *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis. Second edition*. Amsterdam/New York: Editons Rodopi B.V.
- O'Brien, S. 1998. Practical Experience of Computer-Aided Translation Tools in the Software Localisation Industry. In: Bowker, L., Cronin, M., Kenny, D., Pearson, J. (eds.) *Unity in Diversity? Current Trends in Translation Studies*. Manchester: St. Jerome Publishing. 115–122.
- Reiss, K. 2000. *Translation Criticism, the Potentials and Limitations: Categories and Criteria for Translation Quality Assessment*. Ford: Rhodes, E.F. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Torres-Hostench, O., Biau Gil, J. R., Leal, P. C., Mor, A. M., Mesa-Lao, B., Orozco, M., Sánchez-Gijón, P. 2010. TRACE: Measuring the Impact of CAT Tools on Translated Texts. In: Gea-Valor, M.-L., García-Izquierdo, I., Esteve, M.-J. (eds.) *Linguistic and Translation Studies in Scientific Communication Vol 86*. Bern/Berlin/Brussels/Frankfurt am Main/New York/Oxford/Wien: Peter Lang. 255–276.
- Ulitkin, I. 2011. Computer-assisted Translation Tools: A brief review. *Translation Journal [online]*. Letölthető: <http://translationjournal.net/journal//55computers.htm> (utoljára letöltve: 2016. október 15.)
- Williams, M. 2001. The Application of Argumentation Theory to Translation Quality Assessment. *Meta: Translators' Journal* Vol. 46. No. 2. 326–344.
- Williams, M. 2004. *Translation Quality Assessment: An Argumentation-Centred approach*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- Yamada, M. 2011. The effect of translation memory databases on productivity. In: Pym, A. (ed.) 2011. *Translation Research Projects 3*. Tarragona: Intercultural Studies Group. 63–73. Letölthető: <http://www.intercultural.urv.cat/publications/translation-research-projects-3/> (utoljára letöltve: 2016. október 25.)
- Zetzsche, J. 2015. *The Translator's Tool Box. A Computer Primer for Translators*. International Writers' Group, LLC.

8. Publikációk

- Károly K., Ábrányi H., Kovalik Deák Sz., Laszkács Á., Mészáros A. É., Seresi M. 2012. Szövegkohézió és sajtófordítás: kohéziós eltolódások a hírszövegek magyar–angol fordításában. *Fordítástudomány XIV. évfolyam* 2. szám. 30–67.
- Károly K., Ábrányi H., Kovalik Deák Sz., Laszkács Á., Mészáros A. É., Seresi M. 2013. Cohesion and news translation: An exploratory study of shifts of cohesion in the Hungarian–English translation of news stories. *Acta Linguistica Hungarica* Vol. 60. No. 4. 365–407.

- Ábrányi H. 2013. Hilary Footitt, Michael Kelly (eds.) *Languages at War: Policies and Practices of Language Contacts in Conflict* (recenzió). *Fordítástudomány* XV. évfolyam 1. szám. 112–119.
- Ábrányi H. 2013. A fordítástámogató eszközök oktatásának módszertana. *Fordítástudomány* XV. évfolyam 2. szám. 72–82.
- Ábrányi H. 2013. Új technológiák a fordításoktatásban: virtuális vagy online tanulás. *Szaknyelv és szakfordítás* 2013. 46–59.
- Ábrányi H. 2014. Beyond Translation Memory: Possible Benefits of Different Functions of Translation Environment Tools [online]. *Circuit* No. 122. Letölthető: <http://www.circuitmagazine.org/dossier-122/beyond-translation-memory-possible-benefits-of-different-functions-of-translation-environment-tools> (utoljára letöltve: 2016. október 15.)
- Ábrányi H. 2014. AnyMeeting: Tanórák az interneten. *Modern nyelvoktatás* 20. évfolyam 1–2. szám. 133–136.
- Ábrányi H. 2015. Fordítási környezetek. In: Horváth I. (szerk.) *A modern fordító és tolmács*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 147–160.
- Ábrányi H. 2016. Translation Environment Tools. In: Horváth I. (szerk.) *The Modern Translator and Interpreter* [online]. Budapest: Eötvös University Press. 167–182. Letölthető: <http://www.eltereader.hu/kiadvanyok/the-modern-translator-and-interpreter/> (utoljára letöltve: 2016. október 15.)

9. Konferencia-előadások

- Ábrányi H. 2012. *A fordítástámogató eszközök oktatásának módszertana*. Elhangzott: Fordítástudomány 2012. XIV. Tudományos konferencia és öregdiák-találkozó. 2012. március 29., Budapest.
- Ábrányi H. 2012. *A fordítási eszközök hatása a fordítás nyelvi jellemzőire*. MANYE XXII. Társadalmi változások – Nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. 2012. április 14., Szeged.

10. Publikált, közzétehető fordítások

- Russinovich, M. 2012. *Trójai faló. + A Pusztulás hadművelet (elbeszélés)*. Bicske: SZAK Kiadó.
- Russinovich, M. 2015. *Tolvaj kód*. Bicske: SZAK Kiadó (társfordítóként).

